

ELS DOMINIS ECLESIASTICS AL VALLÈS ORIENTAL ALS SEGLES XVI-XVIII. ELS CAPBREUS DE SANT PERE DE LES PUELLES

0 — JAUME DANTÍ I RIU
UNIVERSITAT DE BARCELONA

L'estudi dels dominis i les propietats eclesiàstiques a Catalunya a l'època moderna, amb l'excepció de les que pertanyien a les seus episcopals, està encara mancat d'un bon nombre d'indispensables monografies.¹ D'altra banda, aquesta és una recerca que ha merescut una major atenció per part dels medievalistes, cosa que permetria una visió de conjunt especialment interessant de l'evolució d'aquells dominis senyorials.

L'objectiu d'aquest treball és l'aproximació a la presència de les diferents senyories eclesiàstiques que percebien rendes diverses al Vallès Oriental entre els segles XVI i XVIII. De manera més precisa, s'analitzaran els dominis del monestir de Sant Pere de les Puelles a través de les sèries de capbreus conservats en el seu propi arxiu, així com a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Inicialment, es tractarà de descriure la localització de les diferents propietats i drets eclesiàstics en el territori per constatar la importància d'aquell tipus de domini.

L'anàlisi de les rendes del monestir de Sant Pere de les Puelles permetrà plantejar-se la persistència de les diverses tipologies de drets, en funció de la corresponent procedència, ja fossin de jurisdicció, de domini parroquial o de simple propietat. D'altra banda, la informació dels capbreus ens ofereix, també, una bona aproximació a l'estructura de les tinences pageses i, per tant, a la diferenciació social en el si del camperolat del domini. La documentació notarial de Sant Pere de les Puelles, conjuntament amb la d'algun arxiu patrimonial, com pot ser el de la família Puig, de Lliçà d'Amunt, possibilitarà l'anàlisi de les vinculacions entre la percepció de les rendes senyorials i la configuració d'una pagesia benestant des de la seva condició d'emfiteutes.

1. Vegeu, entre altres, Maximiliano BARRIO GONZALO, «La economía de las mitras catalanas en la segunda mitad del siglo XVIII y su relación con el conjunto español. Apuntes para su estudio», *Pedralbes* (Barcelona), 8-II (1988), p. 447-458. Anton JORDÀ I FERNÁNDEZ, *Església i poder a la Catalunya del segle XVII, la Seu de Tarragona*, Barcelona, 1993. Pedro FATIÓ GÓMEZ, «La catedral de Barcelona en el siglo XVII: las estructuras y los hombres» (tesi doctoral inèdita), Universitat de Barcelona, 1999.

El monestir de Sant Miquel del Fai, el més primerenc que es localitza a la comarca, mereixerà, també, una especial atenció. Va ser fundat com a abadiat independent entre el 997 i el 1006.² La radicació en el propi territori explicaria l'extensió de les seves propietats, malgrat que des del 1042 havia estat cedit a Sant Víctor de Marsella i convertit en priorat i que, des de l'any 1567, un cop secularitzat, les seves rendes i títol prioral van passar a l'ardiaconat menor de la seu gironina. El monestir tenia, a més, el dret de presentació de les parròquies de Sant Vicenç de Riells del Fai, Sant Julià de Lliçà d'Amunt i la del propi Fai (primer era la de Sant Martí i, a partir de 1413, passà a Sant Miquel mateix, fins que el 1566 es perdia la condició parroquial).

Els diferents dominis

Constatem d'entrada la importància dels dominis eclesiàstics a la comarca des de l'època medieval, ja fossin a partir de les dotacions fundacionals, ja fossin com a resultat de les múltiples i successives donacions. Segons els fogatges de 1365-1378, consten com a focs d'església el 50,1% del total, tenint en compte que s'inclouen també els que pertanyien com a propietat a les parròquies, així com els dels beneficis.³

Sense donar massa relleu a les xifres que ens forneixen els fogatges per les deficiències generalment prou reconegudes, els recomptes de 1365 i 1378 són, però, una de les poques fonts d'aproximació a la distribució de la població segons el tipus de domini. La imatge que es desprèn d'aquella documentació és que la major part de focs del Vallès Oriental eren de senyoria eclesiàstica, a prou distància dels de senyoria laica (el 30,8%), mentre que els de ciutadans i reials sumaven només el 18,6%. No es disposa d'una altra font comparable, ni que sigui precària, que permeti donar una mesura quantitativa de l'evolució seguida per aquell domini fins al segle XVIII, encara que la documentació dels capbreus fa pensar que no devia canviar de manera significativa.⁴

2. Antoni PLADEVALL I FONT, *Sant Miquel del Fay. Mil años de historia*, Barcelona: Casals, 1970 (4 ed.).

3. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Reial Patrimoni, fogatges*, 2.605, 2.591.

4. Jaume DANTÍ I RIU, *Terra i població al Vallès Oriental. Època Moderna*, Santa Eulàlia de Ronçana: Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana, 1988, p. 182-184.

Tal com ha estudiat J. Vilaginés, entre els segles IX i XII, la Seu barcelonina per una banda i el monestir de Sant Cugat per l'altra haurien estat les dues institucions amb major presència i expansió al Vallès.⁵ L'anàlisi de l'evolució dels dominis del bisbat de Barcelona, amb la diferenciació en el seu moment entre episcopal i canonical, resulta especialment complexa per les diverses administracions de la mateixa Seu que hi intervingueren.⁶ En tot cas, no sembla que canviés la procedència de les rendes que es percebien entre el segle XVI i el XVIII. La localització del domini es presenta distribuïda entorn de tres nuclis, que eren Mollet, amb béns que també procedien de Parets, Lliçà de Vall i Palau; Granollers, amb altres rendes de Palou, Valldariolf i Caldes de Montbui; i Palautordera. Tenia, doncs, unes àrees de major concentració de propietats, però n'apareixien de disperses arreu de la comarca.

El monestir de Sant Cugat va estendre les seves possessions al Vallès ja des del final del segle IX i sobretot en el segle X. En el segle XI s'establitzà el domini, alhora que participava de la feudalització del territori. La vall de la Tordera, entre el Montseny i el Montnegre, fou una de les àrees de major concentració de propietats. Per aquest motiu s'establiria la pabordia de Palautordera, que vetllava pels drets dels termes de Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera, Mosqueroles, Sant Celoni, Olzinelles, Vallgorguina, Fogars de Montclús i Campins. A la zona nord-occidental de la comarca, tenia terres a Sant Feliu de Codines i també a Caldes de Montbui i Palaudàries. Al centre, entre el Besòs i el Tenes, era present a Mollet, Parets, Montornès, Lliçà d'Amunt i Lliçà de Vall. Finalment, també havia tingut drets a Sant Martí del Fai i Sant Genís, que passaren al monestir de Sant Miquel del Fai, igual com succeïa amb els de Sant Feliu de Codines.⁷

Entre els segles X i XII, el monestir va incorporar 162 possessions del Vallès Oriental. La distribució d'aquelles no en pressuposa el valor pel que fa a l'extensió i a la qualitat, serveix en tot cas com a indicació de l'esmentada presència. Sobresurten pel nombre les 32 adquisicions entorn de Granollers, 22 a Mollet, 15 a Parets, 14 a Montornès i també 14 a les Fran-

5. Jaume VILAGINÉS I SEGURA, *La transició al feudalisme. Un cas original: El Vallès Oriental (circa 930 – circa 1090)*, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1987 (Estudis; 2).

6. L'administració de la Pia Almoina ja tenia, al començament del segle XIV, 37 masos al Vallès; vegeu Tomàs LÓPEZ PIZCUETA, *La Pia Almoina de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic català baixmedieval*, Barcelona: Fundació Noguera, 1998 (Estudis; 16).

7. Ibidem, p. 51-57.

queses del Vallès; en seguien 11 a Caldes de Montbui, 11 a Vilanova del Vallès, 9 a Palautordera, 8 a Lliçà, 5 a Sant Celoni, 4 a Llinars, 3 a Canovelles, 3 a Sant Fost de Campsentelles, 3 a Vallgorguina, 2 a Vilamajor, 2 a Cardedeu, 2 a Gualba, 1 a Granera i 1 a Montmeló.⁸

Tot i que el monestir de Sant Miquel del Fai hauria acabat el seu període expansiu en el segle XIII, esllanguint-se la vida monacal fins a la secularització el 1567, va mantenir un bon nombre de drets sobre terres i cases. La vinculació entre el monestir i la baronia de Montbui, que ambdós partien de l'alou comtal de Gombau de Besora, va fer que, per una banda, els senyors laics estiguessin obligats a la protecció i que, per l'altra, el prior tingués drets i jurisdicció sobre els homes del castell de Montbui.⁹ Aquella relació propicià l'increment progressiu de la dotació inicial (any 1006) i s'assegurava amb el testament de Gombau de l'any 1041.¹⁰

De les primeres dotacions, que es van mantenir fins a l'època moderna, fem notar la propietat i la jurisdicció sobre la parròquia de Riells del Fai, amb el dret de nomenar el rector i la percepció de delmes i primícies, així com també el dret de presentació del rector de Lliçà d'Amunt i el cobrament de la meitat del delme. En un i altre cas aquelles donacions van suposar detenir un domini important que persistia al final del segle XVI. A Riells tenia drets a tots els masos més grans i a Lliçà d'Amunt disposava de cases, terres i molins, entre d'altres de l'anomenada Torre del Pla.¹¹ Tot i els canvis en el caràcter del domini senyorial, el 1580 percebia encara quantitats en concepte dels mals usos abolits.

La presència a la comarca devia propiciar, també, que el monestir rebés nombroses donacions, motiu pel qual el domini s'estenia a bona part dels pobles de la zona. L'anàlisi dels diversos capbreus de les rendes del priorat entre els segles XVI i XVIII permetria un coneixement aprofundit d'un domini que arribava més enllà del Vallès Oriental, sobretot al Maresme i al Vallès Occidental.¹²

8. Josep M. SALRACH, «Formació, organització i defensa del domini de Sant Cugat en els segles X-XII», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* (Barcelona), 13 (1992), p. 127-173.

9. Arxiu Capitular de Barcelona (ACB), *Cambra episcopal*, 1.341.

10. Citat per Antoni PLADEVALL, *Sant Miquel del Fay...*, p. 33-38.

11. Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), *Fons de Sant Miquel del Fai. Col·lecta alta, 1580*.

12. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Joan CARLES, *Capbreus, 1566-1572, 1594-1599*; Bartomeu BOFILL, *Capbreu, 1566-1572*; Francesc PUJÓ, *Capbreu, 1588*; Bernat LENTISCLA, *Rendes del priorat de Sant Miquel del Fai, 1664*. Arxiu família Maspons de Bigues, *Carpeta gran de Sant Miquel del Fai, 1798-1810*.

No es pot assegurar que cap dels capbreus registrés la totalitat de béns que el monestir posseïa i per això és convenient utilitzar-los en el seu conjunt. Serveixi d'aproximació a la distribució del domini al Vallès el capbreu de 1594-1599, en el qual les confessions es referien a les parròquies següents: Riells del Fai, Lliçà d'Amunt, Caldes de Montbui, Granollers, Sant Mateu de Montbui, Llerona, la Roca, Mollet, Martorelles, Sant Feliu de Codines, Santa Eulàlia de Ronçana, la Garriga, Bigues, Palou, l'Ametlla i Lliçà de Vall. Per altres capbreus sabem que també tenia propietats a Parets, Sant Quirze de Safaja, Corró d'Avall, Campins, Castellcir, Castellterçol, Montornès, Santa Agnès de Malenyanes o Sant Pere de Bertí.

Tot i l'extensió del domini, sovint es tractava de censos reduïts sobre peces de terra, amb l'excepció de la propietat d'un cert nombre de masos benestants. Un signe de la recaptació de rendes en espècie, concretament de vi, és l'utilatge que s'inclou en l'inventari de la casa prioral del 1717. A part de la referència al gra, al cànem i a les olives, el monestir disposava de dos cellers en els quals hi havia una premsa, quatre cubs i catorze bótes amb una cabuda total de noranta càrregues.¹³

A la zona de l'altiplà del Moianès, hi assoliren un domini important els monestirs de Sant Benet de Bages i de Santa Maria de l'Estany. Sant Benet va comptar amb propietats i drets notables a Castellterçol i Granera, on disposaven d'un batlle administrador, si més no fins entrat el segle XIV, i també a Castellcir fins a la darrereria del segle XI, quan els drets eclesiàstics del terme passaren a l'Estany.¹⁴ Com era propi, però, d'aquelles institucions eclesiàstiques, els monjos del Bages rebien igualment rendes de llocs més apartats del Vallès, com Montmeló, Granollers o Corró. Del segle XVIII ens consta encara la percepció de drets sobre terres que tenien a Santa Eulàlia de Ronçana, Lliçà d'Amunt i Lliçà de Vall.¹⁵

El monestir de l'Estany va suplir en alguns indrets el domini primerenc de Sant Benet, però aquell, a més de propietats, disposaria també de la jurisdicció tant a Castellterçol, des del 1259 fins al 1574, com a Castellcir, que compartia amb la del senyor laic fins al darrer quart del segle XV.¹⁶

13. AHPB, Pere Pau PUJOL, *Liber secundus inventariorum, 1717-1721*, f. 192-202.

14. Antoni PLADEVALL, F. CATALÀ ROCA, *Els monestirs catalans*, Barcelona: Destino, 1978, p. 252-257. També, Antoni PLADEVALL i FORT, *Castellterçol. Història de la vila i el seu terme*, Vic: Eumo, Ajuntament de Castellterçol, 1991 (L'entorn; 20), p. 31-40.

15. Arxiu Històric de Montserrat (AHM), B. II. 12. 65/67.

16. Antoni PLADEVALL, Jordi VIGUÉ, *El monestir romànic de Santa Maria de l'Estany*, Barcelona, 1978. Pel que fa al domini sobre Castellterçol, Antoni PLADEVALL, *Castellterçol...*,

La pèrdua de la jurisdicció, però, no significava la desaparició dels drets de propietat, que en el cas de Castellterçol rebia el paborde en nom del monestir fins a la secularització de la canònica el 1592. A partir d'aleshores, els drets de la pabordia s'adjudicaren al degà de Vic i finalment van recaure en el rector de la parròquia, amb el títol de paborde, a partir del 1617. Els dominis de l'Estany no quedaven tampoc reclosos en el marc del Moianès i dins del Vallès havien arribat fins a la Garriga, a Sant Celoni i, amb algunes terres, a Palaudàries i a Lliçà d'Amunt.¹⁷

Pel que fa als dominis del monestir de Sant Joan de les Abadesses al Vallès, s'havien vinculat al procés de repoblament de la primera meitat del segle X, hipòtesi ara ja superada. En qualsevol cas, l'expansió d'aquell monestir propicià la creació d'una cel·la a la Garriga amb la germana de l'abadessa Emma, Xixil·lona.¹⁸ La mateixa abadessa impulsava la consagració de les parròquies de l'Ametlla del Vallès i de la Roca, ambdues realitzades l'any 932. A diferència d'altres dominis abans esmentats, aquest no sembla que persistís més enllà del segle XI.

Potser a causa de la major solidesa de la vida monacal, Santa Maria de Ripoll sí que mantingué la seva presència al Vallès des del segle X fins a l'època moderna. La localització de les primeres terres, en una permuta amb el monestir de Sant Cugat del 984, era a Corró i a Valldariolf. Un capbreu de mitjan segle XIV recollia fins a vuitanta-tres confessions de béns de Ripoll a Granollers.¹⁹ A la fi del segle XVI, la cambreria del monestir tenia béns a la Garriga, la Roca, Palou, Santa Agnès de Malenyanes i també sobretot a Granollers.²⁰

Els monestirs montserratins van tenir alguns béns al Vallès. Si a la segona meitat del segle XI hi ha constància del de Santa Cecília, Santa Maria de Montserrat va tenir terres a Campins i drets i jurisdicció sobre Vilalba, a part d'altres propietats a Cardedeu i Santa Agnès de Malenyanes, a partir del 1592 i fins al 1658.²¹

p. 151-158. Sobre Castellcir, Jaume DANTÍ I RIU, Joan RUIZ I CALONJA, *Castellcir (segles X-XVIII). Origen i evolució d'un poble de la Catalunya Vella*, Barcelona: Dalmau, 1993 (Camí Ral; 2), p. 76-80.

17. Arxiu Històric de Santa Maria de l'Estany (AHSME), C.3, C.6.

18. Josep MAURÍ I SERRA, *Història de la Garriga*, Barcelona, 1949, v. I, p. 28-29.

19. Capbreu de 1357-1358, citat per Mercè AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès Oriental segles XIII-XVI*, Barcelona: Columna, 1996 (Columna Assaig; 5), p. 66.

20. AHPB, Joan CARLES, *Capbreu de la cameraria de Ripoll, 1581-1597*.

21. ACA, *Batllia General, Processos antics*, 1.Y (1592).

Sant Salvador de Breda va percebre rendes a diversos pobles del Vallès durant tota l'època moderna i, en el segle XIX, era encara el terçoner del delme de la parròquia de Marata. Al final del segle XI tenia terres a Cardedeu. En el segle XII disposava de l'església de Sant Salvador del Prat (entre Cardedeu i Marata) i percebia drets de Canovelles, Corró d'Amunt i Corró d'Avall, d'Alfou, de Sant Martí de Partegàs, de Sant Martí de Montnegre i de Sant Cebrià de Fuirosos.²² S'observa en conjunt una coincidència important amb els dominis dels vescomtes de Cabrera, fundadors i protectors del monestir.

Un altre dels dominis eclesiàstics importants del Vallès als segles moderns era el de la cartoixa de Montalegre. La fundació de la cartoixa, al principi del segle XV, era el resultat de la fusió dels antics monestirs de Sant Pol de Mar i el de Vallparadís de Terrassa, que ja tenien algunes propietats a la comarca.²³ Entre el 1432 i el 1434, els cartoixans adquirien, per una banda, la casa de Campsentelles i, per l'altra, la baronia de Mogoda i el castell de Cabanyes, amb les corresponents propietats i drets jurisdiccionals sobre les parròquies de Santa Perpètua de Mogoda, Sant Fost de Campsentelles, Sant Cebrià de Cabanyes i Martorelles. La jurisdicció sobre aquell terme, amb l'exercici de la justícia civil i criminal, la van mantenir fins a l'any 1568, en què passà al domini reial.²⁴

Si bé es perdien les jurisdiccions, es mantenien les propietats. A part de les zones esmentades, la cartoixa cobrava censos a Parets, a Corró o a Granollers. Encara, entre el 1731 i el 1748, adquiria noves terres i cases a Santa Eulàlia de Ronçana, a Caldes de Montbui, a Sant Feliu de Codines i a Sant Quirze de Safaja.

Un aspecte important de la percepció de rendes de la cartoixa al Vallès era el de la participació en els delmes de diferents parròquies, a més a més de les que n'havia tingut la jurisdicció. En el segle XVII va adquirir part dels delmes de Parets, Sant Pere de Bertí, Granollers, Palou i Sant Celoni. Aquelles adquisicions es feien justament en un període en el qual es manifestava certa resistència al pagament del dret, però alhora es tractava d'una renda d'un valor econòmic significatiu.²⁵

22. Jaume COLL I CASTANYER, *Breda històrica i actual*, Barcelona, 1971.

23. Xavier PÉREZ I GÓMEZ, *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles X-XII)*, Barcelona: Fundació Noguera, 1998 (Diplomatari; 14).

24. Xavier PÉREZ I GÓMEZ, «Sant Fost i la cartoixa de Montalegre», *Notes* (Mollet), 4 (1990), p. 29-36.

25. ACA, *Monacals*, 2.047: «Compra féu lo monastir de N^a Senyora de Montalegre a Joan Pau de Belloch dels delmes de Parets y Berti per preu de set milia quatre-centes y una lliures en lo any 1629».

Tot i que no es tractava d'una institució exclusivament eclesiàstica, l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem també va disposar de dominis al Vallès des del mateix segle XII. La presència més significativa l'havia tingut a Sant Celoni, on la casa es convertí en comanda a partir del 1319, amb l'exercici de la jurisdicció fins al 1402, quan es traspassà a Bernat de Cabrera.²⁶ D'altra banda, incorporà alguns béns dels templers quan aquell orde fou dissolt al començament del segle XIV. L'orde del Temple havia disposat de béns a Collsabadell, Parets, Lliçà de Vall, Palautordera, Cardedeu, Palou i Santa Eugènia del Congost.²⁷ En el segle XVIII, la comanda de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona mantenia un bon conjunt de propietats a la comarca, essent especialment nombroses a Sant Pere de Vilamajor i a Palautordera, i més escadusseres però amb masos grans a pobles com Santa Eulàlia de Ronçana.²⁸

Un altre monestir amb propietats sobretot a la zona del Montseny era el de Sant Marçal, que des del segle XII i fins al 1624 fou dependent del priorat de Sant Esteve de Banyoles, després passà a la congregació claustral de Lleida i finalment en el segle XVIII es traspassà a Sant Pau del Camp de Barcelona. Al començament del segle XIV percebia rendes de Sant Esteve de la Costa, Sant Julià del Montseny, Sant Cristòfol de Fogars, Sant Martí de Mosqueroles, Campins, Sant Esteve de Palautordera, Cardedeu, Vilamajor i Llerona. En el segle XV també feia establiments a Collsabadell.²⁹

Sense pretensió d'exhaustivitat, sembla clar, però, que les senyories eclesiàstiques esmentades eren les que extreien una major quantitat de rendes de la comarca, tot i que consta la presència d'altres, com Sant Pere de Casserres, Scala Dei, alguns beneficiats i confraries, així com eclesiàstics a títol personal. A aquesta panoràmica s'haurien d'afegir encara les propietats i drets que tenien, amb més o menys nombre, cadascuna de les parròquies constituïdes entre els segles X i XI.

26. Jaume VILAGELIU, *Estampes històriques de Sant Celoni*, Sant Celoni, 1976², p. 19-27. En relació amb la senyoria compartida, Josep M. PONS I GURI, a *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona: Fundació Noguera, 1989, v. III, p. 437-460: «Nous documents de la comanda hospitalària de Sant Celoni».

27. Jaume VILAGINÉS, «Els Templers al Vallès», *Notes* (Mollet), 4 (1990), p. 9-27.

28. AHPB, Francesc CERVERA, *Capbreu de la comanda de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona a Vilamajor, Palautordera, Collsabadell, Cañamàs, Vallgorguina, Cardedeu y otras pobles, 1716-1720*.

29. Antoni PLADEVALL, «Sant Marçal del Montseny. Antiguo monasterio y parroquia del obispado de Vich», *Ausa* (Vic), 35 (1961), p. 9-25. Vegeu també Mercè AVENTÍN I PUIG, *op. cit.*, p. 65-79.

Els dominis de Sant Pere de les Puelles

Les vinculacions del monestir barceloní de Sant Pere de les Puelles amb el Vallès ja constaven a la seva primera acta de consagració de l'any 945, en la qual s'esmentava la donació de l'església de Montmeló i altres terres a Parets. L'expressió d'aquell primer document pel que fa a Montmeló no és gaire precisa, ja que es referia només a la dotació de capellà de l'església, tot i que justament pogué respondre a la tinença anterior de propietats en el terme.³⁰ Un document posterior, del 992, en el qual es descriuen les possessions del monestir, reflectia més clarament que tenia terres, vinyes, molins, recs, caps de rec, prats i pastures al Vallès, a Santa Maria de Montmeló i a la vil·la Ricard i Spincellos, ambdues probablement en el terme de Montornès.³¹

El domini de Sant Pere de les Puelles sobre Montmeló no era, però, de senyoria única, ja que en el mateix segle XI coincidien, si més no, altres dominis eclesiàstics, com el de Sant Benet de Bages, i també de laics, com el dels Balsareny-Besora.³² Entre els segles XI i XII, el domini s'estenia amb donacions i noves adquisicions, tal com ho demostren els establiments de cases i terres que les successives abadeses feien a diferents pagesos de la zona.³³ D'altra banda, els drets que el monestir pretenia sobre aquella parròquia serien llargament discutits per part del bisbat barceloní des de mitjan segle XII, amb successives ratificacions a favor de Sant Pere.

El monestir de Sant Pere, doncs, només hauria tingut al Vallès la jurisdicció de la parròquia de Montmeló, i no necessàriament la del conjunt del terme. El 1495, el poble s'incorporava al domini reial, però el traspàs no devia suposar cap minva sobre els drets econòmics monacals.³⁴ No s'ha

30. Amanç FERNÁNDEZ, Àngel PIÑERO, Josep UMBERT, *Aproximació a la història de Montmeló segles X al XII*, Montmeló: Centre d'Estudis de Montmeló, 1994. S'han fet diverses transcripcions de l'acta de consagració de l'església del monestir, Frederic UDINA MARTORELL, «El milenario de San Pedro de las Puellas y el Acta de consagración de su primitivo templo», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* (Barcelona), XVIII (1945). En llatí i en català, a *Catalunya Romànica: El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991, p. 205.

31. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), *Diversorum*, XV-5. Es tracta d'una còpia del segle XV, ja que l'original va desaparèixer.

32. A. FERNÁNDEZ, A. PIÑERO, J. UMBERT, *op. cit.*, p. 46-52.

33. Arxiu Monestir de Sant Pere de les Puelles (AMSPP), Bernat PUIGVERT, *Registre dels negocis del Monestir de Sant Pere en temps de la Mare Abadessa Dona Magdalena d'Oluja*, 1598.

34. Amanç FERNÁNDEZ, Ignasi CANTARELL, «Breu història de Montmeló», *L'Anella* (Montmeló), 44 (1982), p. 8.

estudiat fins ara l'origen dels béns que el monestir tenia a molts altres pobles de la comarca, encara que molt probablement es pugui situar també entre els segles XI i XIII.³⁵ D'altra banda, l'arxiu del monestir conserva un total de cent cinc capbreus, entre el 1367 i el 1848, que permetrien una anàlisi prou acurada de l'evolució del seu patrimoni. Sabem que al final del segle XV, l'abadessa disposava de tres batllies a la zona per al control i la percepció de les rendes: la de Montmeló, la de Corró Jussà i la de Palaudàries.³⁶

Segons el capbreu de 1511-1525, el monestir tenia a lous a les parròquies vallesanes de Montmeló, Parets, Santa Agnès de Malenyans, Palou, Mollet, Santa Eulàlia de Ronçana, Montornès, Marata, la Roca, Corró d'Avall, l'Ametlla, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Palaudàries i Santa Justa (que de fet era sufragània de Lliçà d'Amunt).³⁷ En aquell document, s'enregistren cinquanta-dues confessions, de les quals sobresurten dotze de Lliçà d'Amunt i deu de Palaudàries, mentre que, de Montmeló, només en constaven sis. Com era habitual, però, el capbreu no recollia tampoc la totalitat dels béns i hem pogut comprovar que hi mancaven algunes propietats significatives.

A la primera meitat del segle XVII, el monestir enregistrava algunes rendes que no apareixien en capbreus anteriors. No es pot assegurar que fossin de nova incorporació, però en tot cas el domini monacal era present, també, a Martorelles, Llerona, Samalús, Granollers i Vilanova de la Roca (avui anomenada del Vallès).³⁸ Els canvis en el domini durant el segle XVIII van ser igualment minsos.³⁹ Els capbreus de la segona meitat d'aquell segle reflecteixen sobretot un important procés de subestabliment de peces de terra, que en la seva major part estaven destinades al conreu de la vinya.⁴⁰ Es tractava, doncs, d'una propietat àmplia, localitzada sobretot a la zona central i més plana del Vallès, i només era clarament absent a la part nord-oriental, particularment a la vall de la Tordera.

35. El primer capbreu conservat correspon ja a la segona meitat del segle XIV. AHPB, Llorenç de ROCA, *Capibrevium primum contractuum, 1367-1370*.

36. AMSPP, *Abadesses*, ms 231, 1486-1487.

37. AMSPP, Joan VILANA, *Capbreu de aious scituats en differents parròchias propis del Reial Monestir de Sant Pera de las Puellas de Barcelona, 1511-1526*.

38. AMSPP, Antoni Joan FITA, *Capbreu*, 60, 1633-1643.

39. AMSPP, *Censos i censals que el monestir de Sant Pere té a diverses parròquies*, segles XVI-XVIII.

40. AHPB, Josep Marià AVELLÀ, *Capbreu del monestir de Sant Pere de les Puellas, 1776-1787*. En l'esmentat capbreu no hi consten els antics establiments.

Tot i la dispersió dels béns, el monestir tenia una major incidència, d'una banda, a Montmeló, d'on alhora percebia els delmes de tota la parròquia, i, de l'altra, a Palaudàries, d'on extreia part del delme i detenia els masos més importants del terme. En aquest darrer cas, coexistien el predomini de la propietat eclesiàstica i la jurisdicció d'una senyoria laica, que era la de la baronia de Montbui, amb diferents canvis de titular des del 1059 i en mans del Consell de Cent de Barcelona des del 1490 fins al 1714.⁴¹

Els moviments de resistència al domini entre els segles XVI i XVIII sembla que foren menors, ben diferent del conflicte entre institucions eclesiàstiques pel que fa a la percepció dels delmes. El problema, el plantejà el prior de la cartoixa de Montalegre, que pretenia una part del producte decimal de Montmeló, cosa que posava en qüestió els límits del domini de Sant Pere, que havien estat marcats amb fites. Els plets s'iniciaren el 1620, quan l'abadessa exigia els drets sobre terres de Montmeló i de Montornès, mentre que el prior, com a decimador de Parets, així com el rector de Palou per la banda nord, esgrimien la no coincidència entre els límits de la parròquia i els del terme i jurisdicció.⁴² El conflicte, que arribà a l'Audiència, va assolir un acord el 1748 a favor dels interessos del monestir de Sant Pere. Però el problema es devia reproduir, ja que el 1819 s'instava a una nova delimitació entre Montmeló i Montornès.⁴³

En el si del conflicte esmentat s'observa, també, una manifestació de la resistència pagesa, estesa en altres indrets del Principat durant el segle XVII, pel que feia a l'aportació del delme. En aquell cas, era l'acceptació de pagar el delme a altres decimadors, ja que així evitaven l'aportació d'una tercera part, que era la que l'abadessa concedia al rector de Montmeló com a primícia.⁴⁴ Altres conflictes sobre aquell dret al Vallès es produïen justament en relació amb senyors laics, com en els casos dels Corbera amb el delme de Vilamajor o dels Vilalba amb el de Cardedeu.⁴⁵ A part de qüestionar-s'hi el valor, els pagesos pretenien deixar-ne al marge alguns productes.

41. Josep BADIA I MORET, *La Baronia de Montbui*, l'Ametlla del Vallès, 1968.

42. Biblioteca de Catalunya (BC), *Fullets Bonsoms*, 7.359, *Sumari de la causa vertent en la Real Audiencia a relació del noble D. Fabricio Pons de Castellví, entre la Abadessa y convent del monestir de Sant Pere de las Puellas de la present Ciutat de una, y alguns particulars del lloc de Monmaló, y lo prior y convent de Montalegre de part altre*.

43. AMSPP, *Papers de Montmeló*, B-9.

44. *Ibidem*, 1665.

45. Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), *Arxiu parroquial de Vilamajor*, c. 52.

Pagesia benestant i drets senyorials

La informació que forneixen els capbreus permet aproximar-se a l'estructura de l'explotació pagesa, a la seva composició, així com als diversos drets que suportava. Amb aquests elements, és possible constatar l'existència d'una pagesia benestant en el marc de la persistència d'un bon nombre de drets senyorials. De l'anàlisi dels capbreus de Sant Pere de les Puelles destriarem els que podríem considerar com a casos paradigmàtics.

De la parròquia de Lliçà d'Amunt sobresortien el mas Bosc i el mas Puig. Pere Bosc confessava, al principi del segle XVIII, que tenia pel monestir el mas esmentat, amb les seves terres, i també el mas Torrents, que era deshabitat. Diposava, encara, d'una sèrie de peces de terra, amb part d'erm, part de regadiu i algunes feixes. En el conjunt de la unitat d'explotació hi havia algun tros de bosc i d'oliveres, ja que pagava una quantitat en compensació dels aglans i les olives. El mas Bosc mantenia la condició d'afocat, amb obligació de residència, i pagava la quantitat de dos sous com a substitució dels antics drets parciaris de la tasca i el braçatge.

El mas més important que tenia el monestir a la parròquia de Lliçà d'Amunt era, però, el Puig. Els Puig rebien els primers establiments al començament del segle XIII, si no abans, i el 1255 disposaven ja d'un gran patrimoni vinculat a Sant Pere de les Puelles.⁴⁶ La propietat útil estava composta pel mas Puig, amb terres i drets; dos molins i una casa de molí; la tercera part d'un altre molí; terres de regadiu, d'horta i arbres; el mas Prat, amb terres, arbres i vinya, i altres peces de terra.⁴⁷

Els Puig obtenien també l'establiment de la batllia, que els permetia recaptar o fer recaptar els drets del monestir sobre els béns que tenia a Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Canovelles, Palaudàries i el mas Tresserra de Marata. Per la batllia, havien de pagar una quantitat i, a canvi, percebien un terç d'alguns drets senyorials, com el braçatge, la tasca i els agraris, i d'altres d'íntegres, com les joves. La disposició d'una gran propietat i la participació en la renda senyorial no els havien eximit de ser presents a la guerra remença. En entrar el segle XVI, tenien encara l'obligació d'afocament en

46. Arxiu Puig (AP), perg. 3, 1208. Per a un estudi de conjunt d'aquell patrimoni, vegeu Jaume DANTÍ I RIU, «Família pagesa i propietat als segles XIII-XVIII. Els Puig de Lliçà d'Amunt», *Revista d'Etnologia de Catalunya* (Barcelona), 8 (1988), p. 20-25.

47. AP, *Llibreta de documents*, còpia d'establiment del 1255.

el mas, però es refarien de la crisi anterior i, al final del segle XVII, amplia-ven el patrimoni amb terres i un altre mas.⁴⁸

Per a les terres de Corró d'Avall, el monestir tenia també una batllia, però a l'època moderna es troba sempre arrendada conjuntament amb la de Montmeló. En aquell terme hi havia, igualment, alguns pagesos benes-tants entre els tinents de Sant Pere, però ja entrat el segle XVIII s'observa una important presència del subestabliment per part d'un gran propietari forani: es tractava dels Valls de Vilella de Caldes de Montbui. Entre els pagesos de Corró destacaven Miquel Santpere, amb un mas i dotze peces; Sebastià Xatmar (a) Colomer, amb un mas i un altre de derruït i sis peces de terra, i Pere Canals de la Vila, que disposava del mas i de quatre peces.

A la parròquia de Palaudàries, el monestir tenia la pràctica totalitat dels masos, fins i tot, ben probablement, el que s'havia reedificat sobre l'anti-ga vil·la de «*Palatio Aries*» esmentada el 904.⁴⁹ En aquella zona es regis-tra un important procés de concentració de la propietat, ja fos de masos derruïts, fruit de la crisi baixmedieval, o deshabitats posteriorment. Al segle XVI sobresortien Bernat Ametller, que disposava de tres masos més; Miquel Trias i Palaudàries, que a part del mas Palaudàries tenia els masos Bosc, Sala, Ferrer, Triola i Ginestós, i Antic Mas, que també havia incorporat dos altres masos enrunats.⁵⁰ El fet de detenir un domini ampli a la parròquia podria justificar que el monestir mantingués per separat l'arrendament d'a-quelles rendes de la resta de béns del Vallès.⁵¹

A Montmeló, per contra, les propietats confessades a l'abadessa de Sant Pere de les Puelles eren de menor extensió, a voltes peces soles o cases del nucli urbà i menys masos. Pel nombre de famílies enregistrades en els cap-breus, la propietat eminent del monestir devia abastar la major part del ter-me. Al primer quart del segle XVI sobresortien, per les dimensions de les unitats d'explotació constituïdes, Sebastià Osona i la vídua de Salvador Vilar, àlies Capella.

Sebastià Osona, hostaler, comptava alhora amb algunes cases, diver-ses peces i un mas, i es confessava com a «home propi» del monestir. Els Vilar declaraven dues masoveries, diverses peces i eren també homes pro-

48. AP, perg. 114. Nou establiment del 1514.

49. *Catalunya Romànica: el Vallès Oriental, el Vallès Occidental*, v. XVIII, Barcelo-na: Enciclopèdia Catalana, 1991, p. 373-374.

50. AMSPP, *Censos i censals...*

51. AMSPP, *Abadesses*, 176-252.

pis.⁵² A la fi del mateix segle era Jaume Roura, àlias Camp, el que més declarava: tenia un mas, cases, un molí i el casal derruït, sis peces de terra i un hort al regadiu; també feia constar la seva condició d'home propi.⁵³

Els diferents exemples espigolats confirmen, d'una banda, que en el marc de la persistència de l'estructura senyorial, el factor dinàmic era la propietat útil. Els pagesos emfiteutes que aconseguiren ampliar les dimensions del seu establiment inicial protagonitzaren un clar procés de diferenciació social en el si de la comunitat camperola. D'altra banda, no s'observa cap canvi significatiu en el domini de Sant Pere de les Puelles, ni per l'increment dels béns, ni per la tipologia de drets que percebia.

Els drets senyorials que havien quedat inclosos en l'emfiteusi, com les prestacions de joves i tragines, o els derivats d'un monopoli com el llòssol, eren recordats encara en el segle XVIII, tot i que havien estat substituïts pel pagament d'una quantitat fixa. En aquest sentit, no sembla que existís un criteri sistemàtic en la valoració monetària d'aquells drets: el pagament per una jova oscil·lava entre quatre i divuit diners, mentre que el tragí apareix valorat entre quatre i vint-i-quatre diners. A l'*Speculum* dels segles XVI al XVIII només consta una referència a la substitució del llòssol i en aquell cas no s'havia fet en diners, sinó en espècies: dues quarteres d'ordi.⁵⁴

Tant la diversitat en les valoracions de les antigues prestacions personals, com la possible desaparició d'alguns drets per manca d'enregistrament, ja que resulta poc creïble una sola menció al llòssol, reflectirien els diferents moments i les distintes capacitats de negociació entre pagesos i senyors. En l'aspecte quantitatiu, el resultat del procés de substitució no devia ser, en general, feixuc per a l'economia pagesa, alhora que, amb el temps, es deprecia l'ingrés senyorial. Amb tot, també quedava clar, però, que el monestir no renunciava als seus drets i, en algun cas, l'exigia encara sense canvi: així, Pere Lledó de Palaudàries havia de fer dos tragins per portar el blat de la parròquia fins a Sant Pere de les Puelles.⁵⁵

Resulta més significativa, encara que no fos general, la transformació d'antics drets parciais per quantitats fixes. La tasca i el braçatge, que

52. AMSPP, Joan VILANA, *Capbreu de alous scituats en differentes parròchias propis del Real Monestir de Sant Pera de les Puellas de Barcelona, 1511-1525*.

53. AMSPP, Bernat PUIGVERT, *Registre dels negocis del monestir de Sant Pere en temps de la Mare Abadessa dona Magdalena d'Oluja, 1598*.

54. Es tractava de la confessió feta per Joan Cabañes de Palou, que posseïa el mas Cabañes, abans anomenat Figueres.

55. AMSPP, *Censos i censals...*, f. 116-117.

corresponien sovint a un onzè i un setzè de la producció, respectivament, apareixen en força ocasions commutats per una quantitat en diner i, més escadusserament, en blat. Aquesta substitució, que per altra banda es generalitzà a partir de la darrerïa del segle XV, sí que representava un signe de debilitat del domini senyorial, potser també d'incapacitat per mantenir la forma de recaptació tradicional, ja que en les successives conjuntures alcistes comportaria una clara depreciació de la renda.

També es constata la transformació d'algun dret de poc valor en espècie per l'equivalent en diner. La substitució més freqüent fou la dels feixos de palla, que en gairebé tots els casos s'havien convertit per un valor d'entre un i dos sous per feix. Menys habitual era la conversió de quantitats d'ous. L'aportació de caps d'aviram i de formatges es va mantenir sense alteracions durant aquells segles, però sempre amb alguna excepció, com la que apareixia a la declaració de Pere Lledó de Palaudàries, del 1588, on constava la compensació dels capons per disset sous.⁵⁶

Finalment, els capbreus també seguien recordant les vinculacions personals dels pagesos amb els senyors per la tinença de masos i terres. D'una banda, ni que fos al començament del segle XVIII, quedaven encara algunes restes de la redempció dels «mals usos» establerta el 1486: Jaume Guàrdia de Palou havia de pagar sis diners «*per la reducció dels mals usos*». La quantitat podia ser insignificant, però no deixava de ser un recordatori formal que, a més, anava acompanyat de l'obligació que l'esmentat pagès tenia de fer contínua residència en el mas i de confessar-se «home propi del monestir».⁵⁷

La persistència d'alguns elements d'aquelles servituds no es contradiu amb el fet que la mateixa senyoria hagués accedit ja a certes transformacions abans de la Sentència, canvis, però, que asseguraven ingressos fixos. Així, Sebastià Xatmar, àlies Colomer, de Corró d'Avall, confessava en el capbreu de 1570 que, des del 1434, «*en compensació y esmena de la estada y servitut personal*», pagava mitja quartera de blat. Tot i que l'expressió era imprecisa, reflectia una transformació en la condició d'aquella família pagesa, malgrat que després es perpetués el pagament.⁵⁸

56. AMSPP, *ibidem*.

57. AMSPP, *Censos i censals...*, f. 46. Jaume Guàrdia confessava la tinença del mas Rossell, derruït, i altres cases i terres.

58. AMSPP, *Censos i censals...*, f. 86.

La continuïtat en les formes no pot amagar, però, els canvis de fons, sobretot pel que fa a un major benefici per a la renda pagesa. Pau Santpere, pagès de Corró d'Avall, confessava a l'abadessa de Sant Pere de les Puelles, l'any 1570, la quantitat de vint sous «*per qualsevol firma d'esponsalícis*», segons el document de reducció i establiment fet el 1434. Es tractava de la reconversió del mal ús de la firma d'espoli, que permetia garantir el dot de l'esposa amb el mas i les terres que de fet eren del senyor, per una quantitat fixa. En comparació amb la commutació d'altres drets esmentats, en aquell cas s'hauria aplicat una valoració econòmica relativament elevada, alhora que s'havia de fer efectiva anualment.⁵⁹ Cal tenir en compte, però, que el pagament del mal ús equivalia a una quantitat per lliura del valor del dot, tot i que s'ha considerat que la seva importància econòmica era menor que la d'altres i que, en fixar-la de forma indefinida, no només es desnaturalitzava, sinó que també amb el temps es depreciaria.⁶⁰

En els dominis de Sant Pere de les Puelles, com és prou conegut per altres zones, es palesa la pervivència dels conceptes d'home «*propi, soliu i afocat*» de manera força comuna entre els pagesos de les diferents parròquies. Hi ha algun cas, però, on s'explicita la redempció d'aquella condició: Francesc Pasqual, de Palaudàries, pagava a canvi tres quarteres de blat.⁶¹ En altres termes, devia ser equivalent a la «*compensació de la abitació*» que feia Joan Cabañes per un valor de quatre sous.⁶² S'ha fet notar que aquelles condicions no eren equivalents a la de remença, especialment pel que fa a l'«*affocati*», tot i que s'hi aproximaven en la pràctica, ja que podien deixar la terra, però en perdien la propietat.⁶³

L'aproximació als dominis eclesiàstics del Vallès, i en particular al de Sant Pere de les Puelles, confirma les anàlisis fetes sobre altres estructures

59. AMSPP, *Censos i censals...*, f. 72. Pau Santpere, dit de l'Hostal, disposava de l'«Hostal Nou de Sant Pere», a part d'una altra casa petita i diverses peces de terra.

60. Gaspar FELIU I MONFORT, «El pes econòmic de la remença i dels mals usos», *Anuario de Estudios Medievales* (Barcelona), 22 (1992), p. 145-160. En concret per a Girona, vegeu ROSA LLUCH I BRAMON, «Remença i mals usos: el cas de Camós (1331-1339)», a *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 151-184.

61. AMSPP, *Censos i censals...*, f. 115.

62. AMSPP, *Censos i censals...*, f. 44.

63. Eva SERRA I PUIG, «El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe», *Recerques* (Barcelona), 10 (1979), p. 17-32.

senyorial a la Catalunya moderna.⁶⁴ En primer lloc, es constata la importància, en extensió, de la propietat eminent. Els patrimonis es mantien pràcticament amb molt pocs canvis durant aquells segles, de manera que l'evolució de la renda podia anar paral·lela a l'evolució marcada per les diferents conjuntures. Per altra banda, pervivien els mateixos drets sobre la terra, sobre la producció, i fins a cert punt una bona part dels drets personals fruit de la vinculació dels pagesos al senyor. A la imatge de continuïtat, o d'«immobilitat», que podria oferir aquella observació, però, s'hi contraposaven la progressiva pèrdua de pes de la renda senyorial i la conversió efectiva d'alguns d'aquells antics drets.

Tal com ha afirmat M. Duran, com a mínim des del segle XVI, no es pot parlar d'un model de funcionament del règim senyorial a Catalunya, ja que s'intensificava la diversitat de situacions, les diferències en la pressió exercida, no únicament entre distints senyors, sinó també dintre d'un mateix domini.⁶⁵ En el cas de Sant Pere de les Puelles, s'ha detectat, per exemple, l'exigència de drets parciaris com la tasca o el braçatge i, alhora, la seva substitució per quantitats fixes. Tant per a l'ingrés senyorial com per a la renda pagesa, el resultat d'una o altra actuació era ben diferent, ja que la primera es beneficiava de les transformacions agràries, essent més feixuga per al pagès, mentre que la segona suposava la fossilització del dret.

Pel que fa als drets de caràcter més feudal, de vinculació personal en funció de la tinença del mas i de la terra, esdevé essencial distingir entre la persistència formal, la voluntat dels senyors de mantenir-ne la memòria i les conseqüències econòmiques que se'n derivaven. En conjunt, no sembla que comportessin cap valor econòmic gaire significatiu, tal com ho demostren els casos de lluçió o de substitució analitzats. Per altra banda, és interessant de constatar que algunes de les conversions o redempcions esmentades s'havien realitzat abans de la sentència arbitral de Guadalupe, de la qual cosa es desprèn que, sense menystenir els efectes d'aquell pacte, més que iniciar-se, es confirmava el procés de canvi d'alguns aspectes de les

64. Vegeu, entre d'altres, Eva SERRA I PUIG, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, Barcelona: Crítica, 1988. Montserrat DURAN I PUJOL, «L'evolució de l'ingrés senyorial a Catalunya (1500-1799)», *Recerques* (Barcelona), 17 (1985), p. 7-42. Gaspar FELIU I MONFORT, *El funcionament del règim senyorial a l'Estat Modern. L'exemple del Pla d'Urgell*, Lleida, 1990. *Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans*, Barcelona: Crítica, 1986.

65. Montserrat DURAN I PUJOL, «Producció i renda agrària a la Catalunya del segle XVI», a *Terra, treball i propietat*, p. 186-213.

relacions entre senyors i pagesos. El registre d'aquelles condicions en els successius capbreus de forma indefinida reflectia el manteniment de l'estructura senyorial al marge de les transformacions econòmiques.

La contraposició entre condició juridicoformal i situació econòmica del pagès ja s'havia palesat en el conflicte dels remences i seguia en els segles moderns. En els diversos casos de camperols benestants citats dins del domini monacal de Sant Pere de les Puelles, conflüen sovint el fet d'haver acumulat diferents masos, amb el que suposava de disposar d'una unitat d'explotació extensa, i alhora la confessió que eren homes propis, solius i afocats. L'exemple més paradigmàtic, ens el proporcionen els Puig de Lliçà d'Amunt, que disposaven d'un gran patrimoni, participaven de la renda senyorial a través de la detenció de la batllia del monestir, participaren a la guerra remença i continuaven sota la condició d'homes propis, solius i afocats.

Entre els dominis eclesiàstics del Vallès s'ha comprovat, també, l'escàs exercici de la jurisdicció des del final del segle XV, a diferència d'altres senyories laiques. Aquest fet respondria a la dificultat de manteniment d'aquell poder, i més quan la institució no radicava a la mateixa zona. Des d'aquesta perspectiva, la pressió i el control que la senyoria podia fer per evitar el frau i la resistència al pagament de drets resultava més feble.

Tot i no haver realitzat l'anàlisi sistemàtica de les rendes de Sant Pere, l'aproximació als seus arrendaments mostra que, si durant el segle XVI es produïa un creixement relativament important, en el XVII i durant les primeres dècades del XVIII, per contra, l'ingrés nominal quedà estagnat i, per tant, el seu valor real registrava una caiguda notable.⁶⁶ A part dels efectes inflacionaris i de les conjuntures negatives de la primera meitat del segle XVII, el relatiu redreçament agrari experimentat a partir del 1660 no s'havia pogut reflectir a la renda senyorial, probablement per la dificultat d'adequació d'aquella estructura als canvis en la distribució de conreus, per la importància dels censos fixos i pels efectes de la resistència pagesa a un dret tan significatiu com era el delme.

Finalment, es corrobora també que, en el marc de la persistència del domini senyorial, el sector de pagesos emfiteutes benestants, al marge de la seva condició jurídica, aprofitaven les possibilitats d'una major rendibilització d'aquella propietat útil. El creixement demogràfic i econòmic del segle

66. AMSPP, *Abadesses*, procura major i llevadors A. També, *Llibre d'arrendament de Dona Maria de Copons abadessa, 1658-1721*.

XVIII, manifestat en un increment de la pressió sobre la terra, es reflectia en els capbreus de la fi del segle i de les primeres dècades del XIX. Sobresurten d'aquella documentació, tal com s'ha esmentat, els subestabliments de peces dels seus masos que feien els emfiteutes de Sant Pere de les Puelles.⁶⁷ Es tractava de trossos de terra o feixes de vinya, i en menys ocasions d'oliveres o ermes, en plena coincidència amb les transformacions agràries que es produïen en aquell període en altres àrees del Principat.

67. AHPB, Josep Marià AVELLÀ, *Capbreu del monestir de Sant Pere de les Puelles, 1776-1787*. Josep Fèlix AVELLÀ, *Capbreu cinquè de Sant Pere de les Puelles, 1824-1830*.

